

Найджъл Которн

НАЙ-ГОЛЕМИТЕ БИТКИ В ИСТОРИЯТА

ГЕНИАЛНИ ВОЕННИ ТАКТИКИ

ПРОЗОРЕЦ
2021

Съдържание

Въведение.....	7
Маратон, 490 г. пр.Хр.	8
Граник, 334 г. пр.Хр.....	13
Кана, 216 г. пр.Хр.	18
Алезия, 52 г. пр.Хр.....	25
Тевтобургската гора, 9 г.	31
Йерусалим, 70 г.	36
Шалон сюр Марн (Каталунските полета), 451 г.	45
Тур (Поатие), 732 г.	49
Хейстингс, 1066 г.	52
Креси, 1346 г.....	57
Азенкур, 1415 г.	61
Константинопол, 1453 г.	67
Босуърт, 1485 г.	71
Лепанто, 1571 г.	75
Бленхайм, 1704 г.	79
Кълодън, 1746 г.	87
Пласи, 1757 г.	91
Квебек, 1759 г.	95
Йорктаун, 1781 г.	100
Трафалгар, 1805 г.	103
Аустерлиц, 1805 г.	108
Москва, 1812 г.	112
Ватерло, 1815 г.	117
Севастопол, 1854–1855 г.	125
Гетисбърг, 1863 г.	134
Виксбърг, 1863 г.	140

Кут ел Амара, 1916 г.	144
Багдад, 1917 г.	148
Камбре, 1917 г.	151
Дюнкерк, 1940 г.	157
Тобрук, 1941 г.	163
Крит, 1941 г.	173
Ел Аламейн, 1942 г.	180
Сталинград, 1942–1943 г.	188
Курск, 1943 г.	202
Кохима и Имфал, 1944 г.	207
Денят „Д“, 1944 г.	213
Иво Джима, 1945 г.	231
Берлин, 1945 г.	237
Диен Биен Фу, 1954 г.	244

Въведение

ГОЛЕМИТЕ БИТКИ бележат повратни моменти в историята. Те се водят във времена и места, където се сблъскват култури и идеологии. Битката при Маратон през 490 година пр.Хр. показва как новозараждащата се гръцка цивилизация може да отблъсне могъществото на Изтока. При Граник през 334 година пр.Хр. нещата се обръщат във вреда на голямата източна империя. Можем да гледаме на това като на началото на една борба между Изтока и Запада, продължила през цялата история до ден днешен.

Кана показва на Рим, че някой може да отправи предизвикателство срещу военната му мощ и води до унищожаването на Картаген. При Алезия Юлий Цезар побеждава Галия и превръща римската цивилизация в първа сила в западната култура. Поражението на римляните при Тевтобургската гора спира разширяването на империята на север, докато смазването на съпротивата на Йерусалим през 70 година утвърждава могъществото на Рим на изток и е най-значимото събитие в еврейската диаспора.

Настъплението на хуните е спряно при Шалон сюр Марн, а нахлуването на мюсюлманите в Европа е спряно при Тур. Обаче мюсюлманският свят постига трайна победа с превземането на Константинопол през 1453 година – град, основан като столица на една християнска империя.

Всички големи битки в тази книга наистина имат изключително важно значение за историята. Ако някоя от тях се беше развила по друг начин, светът щеше да е много по-различен. И изходът от никоя, с изключение може би на тези за Иво Джима и Берлин, не е бил предварително предрешен. Дори тези за Иво Джима и за Берлин са показателни, че изходът от по-големите конфликти лесно би могъл да бъде коренно различен и катастрофален. Лесно е да се забрави в колко по-различен свят бихме живели без чудото, станало при Дюнкерк.

Някои от битките в тази книга са били спечелени от гениални пълководци. Александър Велики, Юлий Цезар, Марлборо, Наполеон, Нелсън, Вашингтон, Грант и други – победители с имена, които продължават да отекват през вековете. В някои битки новата технология оказва решително влияние. Битките при Креси и Азенкур са спечелени от английските стрелци с големи лъкове, обикновени селяни, които натриват носа на френската аристокрация, а при Йорктаун обикновените американски селяни с малка помощ от французите побеждават най-могъщата държава на земята.

Обаче истинските победители винаги са обикновените войници, които с куража, решителността и саможертвата си променят хода на историята. В случай, че забравим...

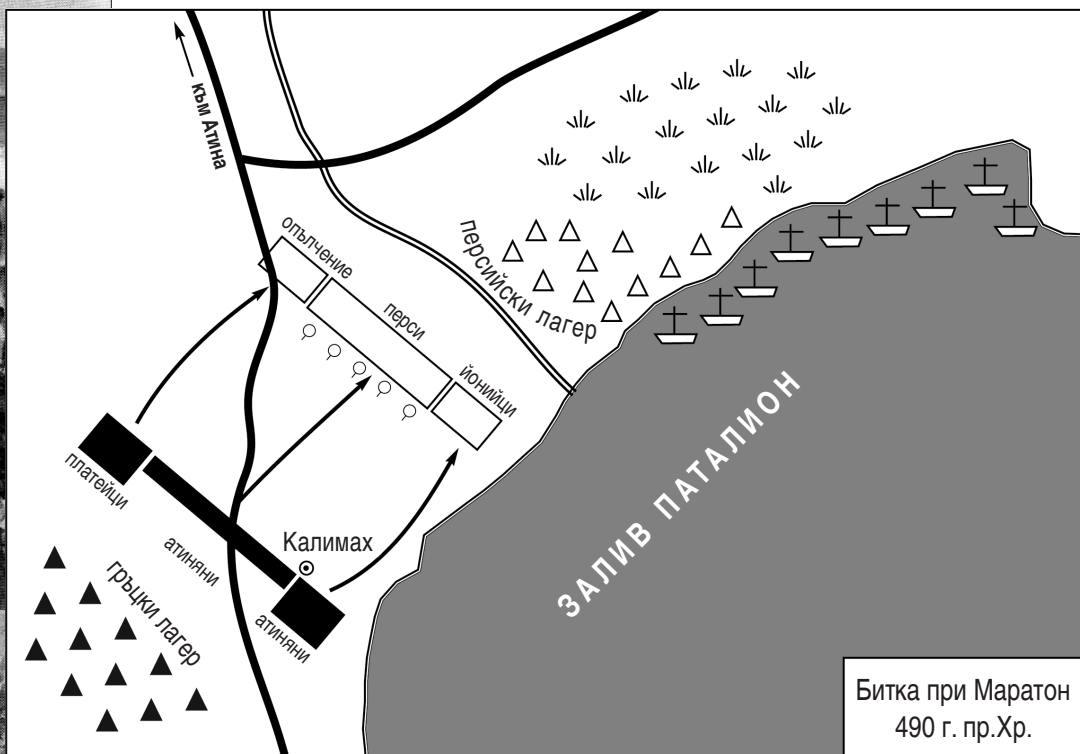
МАРАТОН

ПОБЕДАТА НА ГЪРЦИТЕ НАД ПЕРСИЯ

490 г. пр.Хр.

При Маратон малка гръцка войска отблъсва многобройната персийска армия в битка, която ще промени равновесието на силите между Изтока и Запада. Днес, близо 2500 години по-късно, тя се отбелязва с едно много популярно състезание.

ГЪРЦИТЕ СЕ ЗАСЕЛВАТ на азиатския бряг на Егейско море около 1000 година пр.Хр. През шести век пр.Хр. те са въввлечени в конфликт с персите. При Кир Велики (600–529 пр.Хр.) Персийската империя се разширява на запад до брега на Анатолия и до 550 година пр.Хр. завладява малките градове държави на йонийска Гърция.

Битката при Маратон доказва, че малка гръцка войска може да победи с хитрост огромна персийска армия. Този урок ще свърши добра работа на гърците през следващите триста години.

През 546 година пр.Хр. Атина се управлява от избрания с всеобщо гласуване тиран Хипий. За да си възвърне властта, атинската аристокрация се съюзява със спартанците, които превземат Атина през 510 година пр.Хр. Хипий е свален от власт, но успява да избяга в Персия, където получава убежище. След това атиняните се вдигат на бунт и прогонват спартанския гарнизон от града.

Тъй като се опасяват от спартански контраудар, атиняните поканват новия персийски цар Дарий I да се съюзи с тях. Като част от последвалите преговори от гърците се иска да се подложат на един според тях безсмислен ритуал – да им дадат пръст и вода. Обаче за персите тази церемония означава, че атиняните предават територията си на Дарий.

Две години след като сключват съюза, атиняните отблъскват една спартанска контраатака без персийска помощ. Режимът в Атина се сменя още веднъж и новите управници решават да обявят за невалиден договора с Персия. По това време персите са ангажирани с войни в долината на Инд и в Скития, сега част от Украйна, затова не обръщат много внимание на тази стъпка от страна на гърците. Градовете държави на йонийска Гърция се възползват от възможността да се вдигнат на бунт, но въпреки че атиняните им помагат, бунтът бързо е потушен.

Сега персите имат сметки за разчистване с Атина и през 492 година пр.Хр. се опитват да нахлуят в Гърция от север, но флотът им е разрушен от буря. Нападат отново през лятото на 490 година пр.Хр. Този път 600 галери се промъкват през

групата на Цикладските острови от юг. Целта им е да превземат Атина и да върнат Хипий на власт. Град Атина е заобиколен от крепостни стени и се намира малко по-навътре в сушата, което го предпазва от директна атака откъм морето. По съвет на Хипий персийският пълководец Датис стоварва войската си в един залив близо до Маратон, на около двадесет и пет мили северно от Атина. Отвъд морския бряг има широка равнина, която е идеален терен за персийската кавалерия.

Атиняните трябва да избират. Или да останат зад стените на града и да чакат персите да ги обсадят, или да излязат и да се изправят срещу врага. Един от атинските стратегии, Милтиад, е от полуостров Галиполи, който е част от персийската империя. Той се е сражавал рамо до рамо с персите по време на кампанията в Скития, но им изменя и бяга в Гърция. Тъй като има силен мотив да се сражава и познава как се бият персите, атиняните го правят главнокомандващ на войската си. Милтиад решава, че ще е най-добре сражението да се води на терена на противника на мястото, където персите са установили своя плацдарм, след като са слезли от корабите.

Войската на атиняните наброява 10 000 души – на практика всеки мъж в града, годен да се сражава. Спартанците обещава да помогнат, но едва след края на месеца: трябва да присъстват на важни религиозни празници. От другите гръцки градове държави само Платея оказва помощ на атиняните и изпраща 1000 хоплити (тежковъоръжени пехотинци).

Срещу тази малка войска персите стоварват на брега една армия от приблизително 25 000 души, сред които има големи подразделения кавалерия и стрелци с лъкове. Понякога някои от конниците носят и лъкове, но по-често са екипирани с брони, пики и метателни копия. Тази огромна армия заема позиция по протежение на брега, а персийският флот остава зад гърба ѝ.

Когато гърците пристигат след поход от четирийсет и два километра от Атина, те заемат позиции откъм вътрешния край на долината. Той е по-тесен и фланговете им от двете страни са защитени от скалисти хълмове. Милтиад знае, че тактиката на персите ще е да използват кавалерия, да атакуват гръцката фаланга по фланговете и така да я принудят да се съсредоточи в центъра, където може да бъде сразена от тежката пехота. Затова той нарежда на гърците да подсилят фланговете си с отсечени заедно с клоните дървета, които са заострени в края и са издигнати в страховити прегради, наричани абатис.

Битката не започва веднага. Древни източници споменават, че забавянето е било между три и осем дни. Естествено, Милтиад не е имал интерес да напада пръв. След като хората му са блокирали пътя към Атина и градът е надеждно защитен, колкото по-дълго успее да забави началото на сражението, толкова по-големи шансове има спартанците да пристигнат.

Не е известно защо персите са се колебали. Може би са мислели да натоварят отново войската си на корабите и да дебаркират на друго място. Ако е така, тяхната стратегия е имала малки шансове да успее, защото прехвърлянето на войници и коне от брега на корабите, а после пак обратно, би отнело много време. Гърците са имали наблюдателни постове по цялото крайбрежие и Милтиад и армията му вероятно са щели да очакват персите навсякъде, където и да дебаркират.

След време битката все пак започва с последователни залпове стрели от персийска страна, след което персите тръгват напред с кавалерията по фланговете.

Гръцкият историк Херодот, родил се шест години след битката, пише, че гърците се спуснали срещу персийските редици, когато те все още се намирили на разстояние близо една миля. Това изглежда малко вероятно, защото гръцките пехотинци са били тежко въоръжени и ако е трябвало да пробягат това разстояние, скоро биха се уморили. С бягане е трудно да се запази бойният ред, затова по традиция гръцките армии предпочитат да вървят. Освен това всеки опит на гърците да преминат в настъпление би ги лишил от добре защитените им позиции в най-тясната част на долината, където предварително са издигнали преградите си.

С приближаването на персийските редици Датис вероятно все повече се е убеждавал, че няма да може да използва кавалерията си. Със стесняването на долината редиците на неговата пехота все повече изпълвали равнината по цялата ѝ ширина, така че за конниците нямало подходящ терен да се разгърнат. Когато двете армии били съвсем близо една до друга, кавалерията била принудена да остане зад пехотата и не е могла да изпълни традиционната си роля да атакува фланговете на противника.

Тъй като численото превъзходство на противника било огромно, Милтиад е трябвало да вземе мерки войската му да не бъде обкръжена и затова разположил повече хора по фланговете, но по този начин отслабил центъра на армията си. Освен това в даден момент и той е трябвало да напредне, за да отвори достатъчно място за подсилените си флангове, за да се извъртят, преди да атакуват центъра на персите. Тази маневра трябвало да бъде изпълнена в най-подходящия момент. Ако е била извършена по-рано, фланговете са щели да бъдат изложени за атака от страна на персийската кавалерия; ако маневрата закъснеела, персийската пехота би могла да раздели гръцката армия на две.

Според мнението на днешните военни експерти гърците са достигнали персийските редици в добър боен ред и с достатъчно сили, за да се сражават, а Милтиад е дал заповедта да се втурнат в атака, когато персите са били на около стотина метра. Те са започнали да изтласкват гърците обратно към центъра, където силите им са били най-слаби. Центърът, командван от ветераните Аристид и Темистокъл, отстъпил на значително разстояние, което създавало един тесен коридор, който веднага бил запълнен от персийската пехота и така тя попречила на персийската кавалерия да атакува гърците.

Тогава Аристид и Темистокъл обединили силите си и гърците предприели контраатака в центъра. През това време гръцките флангове извършили точно навреме маневрата със завъртането. Така разгърналият се на голямо разстояние персийски център се озовал атакуван от три страни. Бойният им ред се разтурил и персите побягнали към брега.

Сражението съвсем не било приключило. Отделни персийски части продължавали да се съпротивляват, съединили се и дори контраатакували. На около 1000 метра от мястото, където е започнала битката, се намира Сорос – паметник на загиналите гърци. Предполага се, че тъкмо там гръцката фаланга е успяла да преодолее последната персийска съпротива.

По традиция гърците не преследват враговете си, след като веднъж са ги прогонили от бойното поле. Обаче в този случай те преследвали персите до самия бряг и пленили седем от техните галери. Ариергардът на персите трябвало да се сражава отчаяно, за да попречи на гърците да подпалят останалите им кораби. Един от гръц-

ките командири, Калимах, бил убит, а на друг грък ръката била отсечена, докато висял хванат за борда на оттеглящ се персийски кораб.

На самото полесражение доказателствата на размера на гръцката победа били направо страховити. Дадените от персите жертви били 6400, докато гърците загубили само 192 души.

Дори спартанците, които отишли на място да разгледат бойното поле, били впечатлени, макар че стискали зъби от завист. Обаче Милтиад твърде добре разбирал, че решението му да нападне персите на морския бряг, вместо да ги остави да обсадят града, било твърде спорно. Някои атиняни дори предпочитали да се завърне тиранът Хипий.

Затова Милтиад заповядал на един пратеник да пробяга четирийсет и двата километра до Атина колкото може по-бързо, за да занесе вестта за победата. Това епично бягане било първият маратон.

Поражението при Маратон било само тактически неуспех за Датис, защото все още разполагал със значителна войска. Той отплавал с корабите си към Атина, където възнамерявал да извърши втори десант. Докато Аристид бил оставен да пази плячката и персийските военнопленници (гърците по принцип се отнасяли добре с пленниците), Милтиад начело на 8000 души се върнал бързо обратно в Атина.

Когато Датис навлязъл с корабите в пристанището на Атина, Милтиад и армията му вече били заели позиции по хълмовете над него. Персите разбрали, че военната ситуация е неблагоприятна за тях, и отплавали обратно към Анатолия. Предполага се, че по пътя обратно починал Хипий. Спартанците пристигнали при Маратон няколко дни по-късно, преди да бъдат погребани труповете, като за три дни изминали 150 мили. Не им оставало нищо друго, освен да поднесат поздравленията си на атиняните и да си тръгнат обратно.

Маратон се превръща в легендарна победа. Съкровищницата на атиняните в Делфи била построена с трофеите от нея. Дори се говори, че 192-те фигури върху фриза на Партедона – сега част от мраморните статуи на Елгин в Британския музей – са на 192-мата гърци, загинали при Маратон.

Статуята на Фидипид, който пробягва първия маратон, е поставена до Маратонския маршрут, на 13 мили от Атина.

ГРАНИК

АЛЕКСАНДЪР ИЗГРАЖДА ИМПЕРИЯ

334 г. пр.Хр.

Македонският цар Александър Велики вече е спечелил битката за контрол на Гърция. След това той преминава в Азия и при Граник нанася първото от поредицата поражения на Персийската империя.

ПЕРСИТЕ, КОИТО НЕ СА РАЗКОЛЕБАНИ от поражението си при Маратон, се завръщат още по-многобройни десет години по-късно. Този път са предвождани от Ксеркс, който наследява баща си Дарий през 486 г. пр.Хр. Гърците отстъпват към тесния проход Термопили, където спартанският цар Леонид и 300 мъже се изправят срещу 200-хилядна войска. По-късно те са обкръжени и избити, но това самоубийствено действие забавя персите с три дни – достатъчно, за да бъде евакуирана Атина. След това персите завземат града и го разграбват. Обаче флотът на Атина разбива персите при Саламин, което принуждава Ксеркс да се оттегли, защото не разполага с кораби, с които да снабдява войската си.

Когато бащата на Александър Велики Филип II идва на власт в Македония през 359 година пр.Хр., той се стреми да обедини Гърция и да пренесе битката на персийска територия. През 336 година пр.Хр. изпраща един експедиционен корпус в Мала Азия под ръководството на своя пълководец Парменион, но е убит, преди да поведе главните си сили в сражение. След като Александър наследява трона на баща си, той налага своята власт в Гърция, преди да премине в Мала Азия през 334 г. пр.Хр. Под негово командване са 35 000 души, включително 5000 души кавалерия. Повечето са македонски ветерани, а останалите войници са гърци, участващи по силата на съюз, сключен между градовете държави, известен като Коринтска лига.

Армията на Александър е забележителна заради комбинираното си въоръжение. В нея има леко въоръжени критяни, македонски стрелци с лъкове и агриански копиеносци от Тракия. Добре дисциплинираните и практически непобедими 9000 пехотинци на фалангата носят щитове и са въоръжени с копия, дълги 13 стъпки*. Тази основна сила е подкрепяна от 3000 царски гвардейци, известни като хипасписти**, които се сражават пеш. Към тези части трябва да се прибави и атакуващата кавалерия.

Докато в Анатолия персите имат превъзходство в кавалерията в съотношение две към едно, несломимата пеша фаланга на Александър е по-многобройна от персийските пехотинци. След като прави преценка на положението, персийският пълководец Мемнон от Родос препоръчва да се приложи тактиката на изгорената земя, преди да се отстъпи на изток. Обаче той е гръцки наемник и персийските сатрапи

* Една стъпка – 30,48 см. – Бел. прев.

** Щитоносци. – Бел. прев.